

THE LIFE AND THE LITERARY WORK

OF

ALEXANDER LUHOVY

ЖИТТЯ Й ПИСЬМЕННИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

ОЛЕКСАНДРА ЛУГОВОГО

A THESIS

Presented to

The Faculty of Graduate Studies and Research

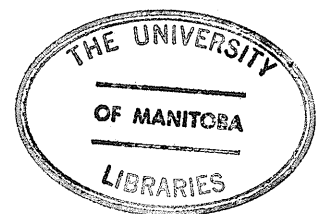
University of Manitoba

In Partial Fulfillment
of the Requirements for the Degree
Master of Arts

by

Myron Oryschuk

September 1976

"THE LIFE AND THE LITERARY WORK
OF
ALEXANDER LUHOVY"

by
MYRON ORYSCHUK

A dissertation submitted to the Faculty of Graduate Studies of
the University of Manitoba in partial fulfillment of the requirements
of the degree of

MASTER OF ARTS

© 1976

Permission has been granted to the LIBRARY OF THE UNIVER-
SITY OF MANITOBA to lend or sell copies of this dissertation, to
the NATIONAL LIBRARY OF CANADA to microfilm this
dissertation and to lend or sell copies of the film, and UNIVERSITY
MICROFILMS to publish an abstract of this dissertation.

The author reserves other publication rights, and neither the
dissertation nor extensive extracts from it may be printed or other-
wise reproduced without the author's written permission.

ACKNOWLEDGEMENT

My very deep appreciation and thanks go to Professor J.B. Rudnyckyj, Head, Department of Slavic Studies, for the guidance, encouragement and help in preparation of this thesis.

My very sincere thanks are due also to Very Reverend Fathers, Rev. Michael Yurkiwsky, Principal of St. Andrew's College, University of Manitoba, Rev. S. Sass of St. Michael's Ukrainian Greek Orthodox Church in Winnipeg, and Rev. Peter Sametz of the Ukrainian Orthodox Church at Niagara Falls, Ontario, for their very valuable informations about the life and work of Alexander Luhovy.

I am very grateful to Professor Yar Slavutych of the University of Alberta for his professional remarks regarding the literary work of Alexander Luhovy.

My special thanks go to Mr. & Mrs. Peter Paush of Edmonton for their very friendly reception at their home and for their help with the archive of the deceased Author.

Finally, I express my thanks to Mr. John Peniak and Mr. Harry Yopyk, also of Edmonton, for their help and informations.

ABSTRACT

A contribution of Ukrainian writers to the Canadian culture cannot be underestimated, especially during the years of the Great Depression of "The Dirty Thirties." In spite of hardships they suffered, struggling for survival, many of them, new immigrants to this country, found no support or help, usually offered to local people. However, thanks to their vital potentiality and their mental powers they did not perish. Sustaining themselves on a meagre existence, and often spurned by their own countrymen, they created valuable literary works in order to preserve their national heritage and, thus, to enrich the Canadian culture.

Alexander Luhovy is one of them. The scarcity of general information about his life and his literary work has necessitated this study.

The main purpose of this thesis, then, is to draw a clear picture of Alexander Luhovy, a controversial writer, publisher and editor, who arrived in Canada at the beginning of the Great Depression and who, in spite of many difficulties, was able to publish several novels, dramas, biographies, short stories, essays and articles of high quality.

Along with his biography, an effort will be made to give a survey of his literary works which thematically deal with Ukrainian life, both in Ukraine and Canada, for better understanding of his ingenuity and his talent.

Unfortunately, the works of A. Luhovy have not been, as yet, translated into English or French to make him known to the wider literary world.

Letters and documents pertaining to this thesis are also provided in the Appendices.

СПИСОК УЖИВАНИХ СКОРОЧЕНЬ У ТЕЗІ

- Б - Безхатний
ВЖУ - Визначне Жіноцтво України
ВКДО - В кігтях двоголового орла
ЗВУ - За волю України
ЧХІП - Чорні хмари ізза Прип'яти
УР - Українська Родина

Числа в дужках відносяться тільки до поданого твору.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ	СТОР.
I. ВСТУП.....	I
II. ХТО ТАКИЙ ОЛЕКСАНДЕР ЛУГОВИЙ?.....	4
1. Справа автобіографії.....	4
2. Родинне прізвище Ол. Лугового.....	7
3. Історія роду Овруцьких-Швабе.....	9
III. ПІД РОДИННИМ КРИЛОМ - РОКИ 1904-1918.....	12
1. Місце народження Олександра.....	12
2. Життя Овруцьких-Швабе в "Московщині".....	16
3. Село О..., у Східній Україні.....	19
4. Батько й син.....	22
5. Мати й син.....	26
6. Родинна атмосфера в домі Овруцьких-Швабе	30
7. Домашня наука й формування світогляду..	31
8. Загальні заваги відносно цього періоду життя .	33
IV. НА УКРАЇНІ - В ЧАС УКРАЇНСЬКИХ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ - РОКИ 1918-1923.....	36
У. ПОБУТ У ПОЛЬЩІ - РОКИ 1923-1928.....	46
VI. ЖИТТЯ Й ПРАЦЯ В КАНАДІ ..	51
1. Перші роки в Канаді - 1928-1929.....	55
2. В Манітобі й Саскачевані, 1929-1933.....	67
3. На праці в Саскачевані - 1933-1937.....	71
4. В Гамільтоні й Торонті - 1937-1949.....	83

РОЗДІЛ	СТОР.
5. Вернонський епізод.....	I05
6. "Едмонтон - ворота на холодну північ Альберти".....	I07
УІІ. КОРОТКИЙ ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТИ ОЛЕКСАНДРА ЛУГОВОГО.....	I15
УІІІ. МОВА ОЛ. ЛУГОВОГО В ТВОРІ <u>БЕЗХАТНИЙ</u>	I25
ІХ. ВИСНОВКИ	I40
Х. БІБЛІОГРАФІЯ	I42
ДОДАТКИ:	I49
А) Листи й документи	I50
Б) Бібліографія творів Ол. Лугового	I58

РОЗДІЛ I

ВСТУП

Початково, темою тези мала бути монографічна студія, аналіза автобіографічного твору Олександра Лугового Безхатний, який появився друком і вийшов у світ книжкою 1946 року. Протягом півтора року після появи Безхатного поміщено в українській періодичній пресі кілька неприхильних, а то й доволі гострих, критик-рецензій цього твору.

Наявність доступних матеріалів про Ол. Лугового дозволяла тільки на односторонню оцінку автора та його творчості, а, в тому випадку, й його твору Безхатний. З цим було тяжко погодитися. Є погляд, що об'єктивно можна писати про автора тільки тоді, коли пізнається його життєвий шлях, зрозуміється обставини, серед яких він жив і творив, коли розкриється його характер та душу, й то до глибини найнижчих відхилів, збагнеться його ідеї та напрямні його ума. А це без докладного життєпису письменника неможливе.

З тих то причин прийшлося відсунути початкову тему на дальніший план і, перш за все, приступити до опрацювання біографії Ол. Лугового та виготовлення бібліографії його творів.

Завданням цієї тези є прослідити й висвітлити життя й особу Ол. Лугового та паралельно згадати і його письменницьку діяльність, яка була зумовлена його життям і, навпаки, від якої залежало його життя. Ці дві лінії проводяться в тезі разом.

Пристаюючи до праці, мимохіть прийшлося натрапляти на перші труднощі в підшукуванні матеріялів, якими можна було б покористовуватися. Показалося, що тих матеріялів у нас обмаль. Вже півтора десятка років минуло від смерти нашого письменника, а про нього в нас ще не написано ніодної поважнішої праці, хоча він і заслужив собі на те, щоби не затерлася пам'ять про його літературну працю трьох з половиною десятиків років.

Правда, про нього писали короткі статті Б. Мазепа, М. Мандрика, та П. і С. Пауші; згадували його короткими заувагами О. Войценко, В. Жила, Я.Б. Рудницький та В. Кіркконелл. Теж і в українській пресі появлялися, час від часу, згадки та примітки, хоч би такі, як з приводу його хвороби чи його смерти. Все одно, того всього було замало, щоби тим можна було послужитися.

В часі збирання матеріялів виявилось, що в архіві покійного письменника немає копій листів, які автор писав до своїх приятелів, яким він звірявся зі своїми проблемами. Ці листи, мабуть, остались на руках дотичних осіб, з яких може й декого вже й не стало між живими. Власне цих листів бракує й буде бракувати для дослідів, якщо наш науковий світ не спроможеться зібрати їх ще завчасу.

У своїх писаннях, автор часто натякав на те, що в нього "є все записано," що він пережив і з ким зустрічався. Отже, він писав денник-спомини. В архіві цього денника немає, а це була б неоцінена річ, коли б він знайшовся. Могло статися й таке, що автор знищив ці свої секретні

записки-мемуари, і то ще перед своєю смертю, щоб вони не принесли комусь лиха.

Може й декому здавалось, що автор дуже мало розповідав про себе та про своє минуле. Насправді, так воно й не було. Автор, все таки, хоч дуже обережно, звирився зі своїми "таємницями" спостережливому читачеві. Його біографічні твори до великої міри відкривають його таким, яким він дійсно був.

Застосовуючи аналітично-порівняльну методу та користуючись, в першу чергу, такими автобіографічними творами, як Безхатний, В кігтях двоголового орла, чи драмою із канадського життя Без вини карані, а, даліше, відомостями про автора із твору За волю України, його листуванням, його споминами "Більше під конем, як на коні", і, врешті, матеріялами знайденими в українській пресі та записами розмов з особами, які Ол. Лугового добре знали, можна посунути досліді про особу письменника, його життя та його письменницьку творчість крок вперед.

Теза складається з десяти розділів. В Розділах II-У, обговорюється життя Олександра Овруцького-Швабе у Великоросії, на Україні та в Польщі. В Розділі УІ зібрано перебування та життя Олександра Лугового, та його письменницьку працю в Канаді, в роках 1928-1962. В Розділах УІІ і УІІІ подано короткий огляд літературної творчости Ол. Лугового, а, також, звернено увагу на літературну мову його твору Безхатний. В Додатках подано найважливіші тільки листи та документи, про які часто згадується в тезі. Наприкінці праці зготовлено поазбучний список літературної спадщини автора.

ХТО ТАКИЙ ОЛЕКСАНДЕР ЛУГОВИЙ?

Особа Олександра Лугового контроверсійна, як контроверсійні його життя та його письменницька діяльність.

Для прикладу, можна згадати, що непорозуміння часто виникали ізза прізвища автора. Але, незалежно від цього, як звати письменника, чи його дійсними родинними прізвищами, як Олександр Овруцький-Швабе або Олександр Василь Овруцький-Швабе, чи його прибраним скороченим прізвищем Василя Швабе, чи, теж, його авторським псевдонімом: Олександр Луговий, чи його письменницьким криптонімом: Олекса з Лугу, або Олелько Нечоса, чи, навіть, прізвищем літературного героя Олега Володимировича Паволоцького (ВКДО), Остапа Безхатного (Б), Луганського (ЗВУ), або Непокірного (БВК), це правди не відмінить, бо це ж одна й та сама особа.

I. Справа автобіографії

В архіві покійного автора знаходиться коротка автобіографія письменника, писана на машинці, на скравку паперу, призначена виключно для Митрополита Іоана Теодоровича, із ЗДА, у якого автор шукав помочі у зв'язку зі своїм наміченим виїздом до Америки.

Автобіографія ця була написана автором приблизно в січні 1947 року, якраз перед тим, заки автор рішився видавати свій журнал Українська Родина, і досі ще ніде не була опублікована. Отже, за виїмком Митрополита Іоана Теодоровича, ніхто про неї не знав.

В листі, із 22 грудня 1950 року, проф. Володимир Дорошенко, директор Бібліотеки НТШ у Філадельфії, просив Ол. Лугового прислати йому для Бібліотеки свої видання, а, також, фотографію та короткий життєпис для зладження огляду української літератури за океаном. Автор, мабуть, не відповів позитивно на цього листа, бо в своєму довшому листі, з 12 грудня 1953 року, писав у тій справі до Керівництва Музею-Архіву УВАН, у Нью-Йорку: "... Що до біографії хтось її напише, як вже мене не буде на світі, якщо вважатиме за потрібне." Його відповідь вказує на це, що, ще в 1953 році, автор не вважав за доцільне чи відповідне подати до загального відома факти пов'язані з його родиною та його життям.

Згадуючи про біографію автора, о. д-р Сасс, парох УПЦеркви св. Михаїла в Вінніпегу, казав: "Про це він мені нічого не говорив, і ніхто мені нічого не сказав. Він був засекречений під тим взглядом!" ¹

А, о. М. Юрківський, ректор Колегії св. Андрея, заявив: "... Я б дивувався, але скільки, в дійсності, ми про нього знаємо? Він про себе мало говорив. Лиш, десь-не-десь, знайдеться якісь його офіційні заяви." ²

"Я вам признаю, " - казав Петро Пауш, дуже добрий приятель та меценат автора, - "що його може ніхто не знав. Може самотній був Купченко (Віктор Купченко - М.О.), що друкував його речі." ³

¹ Подав о. С. Сасс, який дуже добре знав автора із зустрічей в Едмонтоні, в роках 1950-их.

² Подав о. Юрківський, який знав автора в час його перебування в Торонті.

³ Подав п. П. Пауш з Едмонтону, 9-го липня, 1974 р.

Хоча Ол. Луговий нікому не признавався ближче, хто він такий, то дуже часто нарікав на своє сирітство.

В повісті Безхатний, Остап Безхатний говорить українським імігрантам: "... Мені буде тяжке життя. Ні рідні, ні знайомих не маю!" /Б, стор. 18/

і, далі,

... Він вглубився сам у себе, у своє попереднє життя. Дев'ятьлітньою дитиною, він одного страшного дня зістався сиротою. Зовсім ще молодих батьків знищили вороги. Розграбили майно, спалили обійстя. Батька - у війні за волю України, - добито ворогами пораненого; матір - за те, що була жінкою свого чоловіка. Це сталося тоді, коли Україна на всі сторони відбивалася від захланних ворогів-сусідів. Проголосила свою суверенність і тим самим викликала їх кровю й залізом залити край, жорстко й свавільно розправлятися з тими, що чужій зверхности посміли опертися. /Б, стор. 20/

Подібно, теж, у драмі Без вини карані, Непокірний звіряється Галі зі своїх переживань. /БВК, стор. 94/ В творі За волю України автор згадує дещо обширніше про цей випадок:

... Його батьки й малолітня сестра розстрілені червоними, майно skonфісковане, та й сам він, п'ятнадцятилітній хлопець дві доби очікував виконання над ним смертного засуду. Від смерті врятувала його тяжка недуга. Большевики не сподівалися, що він виздоровіє і позіставили у камері на призволяще...

Та Луганський виздоровів і втік до повстанців.

/ЗВУ, стор. 151/

Це й примусило Ол. Лугового ховатися, і він добре знав чого він боявся і від кого він ховався. Тому рішився "... виїхати в Новий світ, за океан, бо бачив, що йому - синові ворогом замордованих, не буде життя." /Б, стор. 20/

Петро Пауш пояснював:

... Він боявся того, що його могли стратити тут. А в нього все був той страх, що може статися, бо він бачив смерть родичів і сестри. У нього мусів десь ще лишитися ... якийсь спомин в голові.... А що це могло статися тут, а тут... були такі випадки, ... Комуністи забили того свого генерала Бутякова в білий день. Взяли до Росії і все. Там, до Росії, вони десятки таких забирають.

В повісті За волю України, Василь Чорний, отаман повстанців, розповідає Вірі Бабенко, своїй нареченій, сумну історію Луганського:

.... Хлопець з'явився у відділі в часі операцій на Київщині; втік з Чека, якою був засуджений на смерть. Повстанці поставилися до нього зразу неприязно за його мовчазність і вовчий, як казали, погляд, за обдерте й завошивлене убрання... Скрізь поштуркували ним. Василь узяв його в свою опіку і не помилився: незабаром Луганський виявив неабияку відвагу, хист і рішучість. Згодом полюбили його і повстанці. Тепер - це просто неоцінена людина. Часто посиляють його на розвіди навіть у большевицькі штаби. Червоні дорого цінять його голову; обіцяють нагороду тому, хто доставить його живого чи мертвого... /ЗВУ, стор.151/

Ось і причина скритості письменника. Інакше, він був би виявив себе вже давно і представив у найкращому світлі для оцінки й критики українського загалу. А так, він цього не зробив і тому, в Канаді, він не здобув собі цілковитого довір'я, признання та прихильности українського загалу.

2. Родинне прізвище Олександра Лугового

В листі до Російського Штабу в Парижі Ол. Луговий підписався "Александр Аскольдович-Овруцкий-Швабе." Підпис цей вказує на те, що це його правдиве родинне прізвище, бо перед властями, яким він для завірення вислав свої документи, скриватись із справжнім родинним прізвищем він не міг.^I

Цікаве, однак, що в цьому листі він не подав імені свого батька.

Український письменник, Тодор Унава (Федір Крушинський), писав з Парижа до Лугового: "Пишу Вам "Петровичу",

^IЛист Ол. Лугового, Торонто, 16-го червня 1939 р., до Ген. Лейтенанта Н.Н.Головина, Начальника Головного Штабу Імператорської Російської Армії в Парижі.

щоб поправили мене, якщо не так, а крім того й вибачили, бо не було нагоди довідатись, а на книжках Ваших не бачу." ^I

Може самотній із приятелів Ол. Лугового, який знав, як звати автора по батькові, був Володимир Лах, диригент церковного хору при УПЦеркві св. Володимира в Торонті. В архіві автора знаходяться два листи, датовані 2-го і 11-го травня, 1949 року, і писані В. Лахом до Ол. Лугового, до Вернон, в Бритійській Колумбії. В тих листах, В. Лах титулує письменника: "Друзе Олександрє Миколайовичу!" З цього висновок, що ймена "Володимир Миколаєвич", які автор надав у повісті (ВКДО) своєму батькові, були змінені автором і що правдиве прізвище батька було: Микола Володимирович Аскольдович-Овруцький-Швабе.

Що хресне ім'я батька Ол. Лугового було Микола, свідчить ще й той факт, що на фронтівій сторінці повісти, За волю України, автор помістив чотири рядки із поетичної творчости свого батька, Миколи Аскольдовича:

Був бій, було пекло,
Боротьба потворна, -
Була світла жертва,
Була зрада чорна...

Микола А-вич

Отже, повне родинне прізвище Ол. Лугового мало б бути Олександр Василь Миколович (Миколайович) Аскольдович-Овруцький-Швабе, але, з огляду на довжину прізвища, автор звичайно підписувався Олександр В. Овруцький-Швабе.

^I Лист Ф. Крушинського, Париж, 23. квітня, 1949 до Ол. Лугового.